

5. Complementary Protocol to the Framework Agreement Between the Government of the Federative Republic of Brazil and the Government of the People's Republic of China on Cooperation in the Peaceful Applications of Outer Space Science and Technology on the Cooperation for CBERS Application System of November 12, 2004 // *Journal of Space Law*. – 2005. – Vol. 31. – № 2. – P. 276–285.

6. Filho J. Chinese-Brazilian Protocol on Distribution of CBERS Products / J. Filho, A. Fabricio // *Journal of Space Law*. – 2005. – Vol. 31. – № 2. – P. 271–287.

7. Mann B. Drafting Legislation to Regulate Commercial Remote Sensing Satellites : A How-to Guide from Canada / B. Mann // *Aerospace Research Central* [Electronic resource]. – Access mode : <http://arc.aiaa.org/doi/abs/10.2514/6.IAC-06-E6.3.12>.

8. Model Memorandum of Understanding Between the United States Geological Survey of the Department of the Interior and the International Cooperator for Cooperation in the Use of U.S. Land Remote Sensing Satellite Data / USGS [Electronic resource]. – Access mode : <http://landsat.usgs.gov/documents/ICFrameworkAgreementLandsatMemorandumOfUnderstanding.pdf>

УДК 341.1/8:327.5

СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Турченко О.Г.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет

У статті проаналізовано процес становлення спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу, на підставі аналізу положень Договорів ЄС досліджені зміни, що відбулися у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, виділені та охарактеризовані основні нововведення, виявлені позитивні та негативні явища, що виникли після набрання чинності Лісабонським договором 2007 року у даній сфері.

Ключові слова: спільна зовнішня політики та політика безпеки, Європейський Союз, колективна безпека, безпека.

Турченко О.Г. / СТАНОВЛЕНИЕ И РЕФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ И ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА / Донецкий национальный университет, Украина

В статье проанализирован процесс становления общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза, на основании анализа положений Договоров ЕС исследованы изменения, произошедшие в сфере общей внешней политики и политики безопасности ЕС, выделены и охарактеризованы основные нововведения, выявлены позитивные и негативные явления, возникшие после вступления в силу Лиссабонского договора 2007 года в данной сфере.

Ключевые слова: общая внешняя политика и политика безопасности, Европейский Союз, коллективная безопасность, безопасность.

Turchenko O.G. / FORMATION AND REFORMING OF THE COMMON FOREIGN POLICY AND THE SECURITY POLICY OF EU / Donetsk National University, Ukraine

Among the international legal means of ensuring of international security, the most important is creation of a system of collective state's security on universal and regional basis and implementation of the collective measures for the prevention of armed conflict and the achievement of general and full disarmament. In Europe solidity of various institutes of international cooperation on security issues is the highest in the world. The main organizations, whose activities are somehow related to the problems of security in the region, are the OSCE, EU, NATO, the Council of Europe, CIS, CSTO, UN and a number of structures, which are oriented to the sub-regional cooperation. They are devoted to providing a wide range of tools for resolving common security issues and developing a comprehensive approach to crisis management and carrying out operations.

European security system, which is based on the European Union, has not been formed yet. However, there is the concept of the security based on cooperation in the EU Treaties.

According to O. L. Hylko, members of EU are organized around their common liberal ideological values. In addition, EU makes use of all factors, which should be considered by all the states during creating a security system based on cooperation (EU Member States are linked by all elements of security architecture, there is a common foreign and security policy).

One of the key areas of developments in the legal principles of the European Union in Lisbon treaty 2007 is the reform of its foreign policy competence, which aims to strengthen of the decision-making procedures in the EU, internal democracy and consolidation of the European Union's foreign policy

The author analyzes the process of formation of the common Foreign and Security Policy of the European Union by dint of analysis of the provisions of the EC Treaty and investigation of the changes in common Foreign and Security Policy of the EU, distinguishes and describes the main innovations, defines positive and negative effects caused by Lisbon Treaty in 2007 in this field.

Key words: common foreign and security policy, European Union, collective security, safety.

Раніше політика, як внутрішня, так і зовнішня, була функцією виключно національної держави. Кожна держава вирішувала проблеми своєї оборони і безпеки або самостійно, або в коаліції з іншими державами. Так, Великобританія впродовж усього XIX століття реалізовувала політику «блискучої ізоляції», а США майже до Другої світової війни відмовлялися від «зобов'язуючих союзів» з іншими державами.

Сьогодні ситуація змінюється, весь світ стає єдиним комплексом. Міждержавна система доповнюється певною двосистемою, в якій, як писали Б. Баді та П. Бірнбаум «логіка розвитку держави співіснує із логікою зростаючої автономізації суб'єктів» [1]. Ускладнення процесу прийняття рішень призвело до зменшення спроможності урядів вирішувати сучасні суспільні проблеми. Збільшу-

ється роль діяльності та рішень, що приймаються далеко за межами національних держав, іншими урядами або різного роду міжнародними організаціями.

Не применшуючи значення всіх міжнародно-правових засобів забезпечення міжнародної безпеки, найбільш важливими слід визнати створення системи колективної безпеки держав на універсальних і регіональних засадах та здійснення державами колективних заходів щодо запобігання збройному конфлікту і досягнення загального і повного роззброєння. Саме ці засоби більшою мірою забезпечують рівну безпеку для всіх держав і баланс їх інтересів [2, с. 587].

Необхідно відзначити, що в Європі щільність різноманітних інститутів міжнародної взаємодії з питань безпеки є найвищою в світі. Основними організаціями, діяльність

яких так чи інакше зачіпає проблематику безпеки в регіоні, є ОБСЄ, ЄС, НАТО, Рада Європи, СНД, ОДКБ, а також ООН і низка структур, орієнтованих на розвиток субрегіонального співробітництва. Всі вони покликані надати широкий діапазон засобів для вирішення загальних завдань безпеки та вироблення міжнародного комплексного підходу до врегулювання криз та проведення операцій [3, с. 43].

Треба зазначити, що окремі аспекти становлення і розвитку європейської системи безпеки досліджувалися в роботах М. О. Баймуратова, А. З. Георгіци, В. Н. Денисова, О. А. Делінського, С. В. Кульчицького, Л. Д. Тимченка, С. В. Толстова, М. Ю. Черкеса й інших. Концептуальні засади міжнародної співпраці у сфері міжнародної безпеки досліджувалися і зарубіжними фахівцями-міжнародниками і політологами, зокрема, Е. Адлера, М. Арах, М. Барнетта, Ю. А. Борка, Р. Гарднера, Ф. Демішеля, А. Джоржа, К. Дойча, П. Л. Іванова, М. Крейга та ін.

Метою статті є дослідження процесу становлення та реформування спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС.

Вперше співробітництво у сфері зовнішньої політики і політики безпеки в Європі стало визнаною необхідністю після появи у 1950 році проектів Європейського оборонного співробітництва. У серпні того ж року У. Черчилль висунув ідею створення Європейської Армії під керівництвом Європейського Міністра Оборони. За цією пропозицією пішов план Міністра оборони Франції (так званий план Плевена), суть якого полягала в тому, щоб включити Міністра оборони Європи в інституційні рамки, подібні з тими, що були в ЄОВС. План Плевена був втілений у Договорі про Європейське Оборонне Співтовариство, підписаному державами-засновницями ЄОВС (Франція, Німеччина, Італія та Бенілюкс) 27 травня 1952 року. Відповідно до Договору Європейське Оборонне Співтовариство повинно було мати «наднаціональний характер», загальні інститути, загальні збройні сили та загальний бюджет.

Але, незважаючи на те, що Договір був підписаний, він був підданий критиці і, перш за все, говорили про відсутність єдиної Європейської Оборонної політики як такої і пов'язаної з нею зовнішньої політики, а також слабкий демократичний характер Європейського Оборонного Співтовариства.

Формуванню договірних та інституційних засад спільної політики безпеки і оборони (СПБО) ЄС в значній мірі сприяв Західноєвропейський Союз (далі – ЗЄС), який бере свій початок від Брюссельського договору, підписаного 17 березня 1948 року. Відповідно до Договору країни-учасниці (Бельгія, Великобританія, Люксембург, Нідерланди, Франція) створювали Західний Союз і у випадку збройного нападу на будь-яку з них брали на себе зобов'язання «надавати атакованій стороні військову підтримку та іншу допомогу».

Значення Брюссельського договору і Західного Союзу, відповідно, щодо забезпечення колективної безпеки в Європі невелике, оскільки у квітні 1949 року за ініціативою США у Вашингтоні була підписана Угода про створення військово-політичного блоку – Організації Північноатлантичного договору – НАТО, до якої фактично перейшли функції Організації Брюссельського договору.

Остаточного статусу ЗЄС був закріплений у так званому «модифікованому Брюссельському договорі» (Парижській угоді 1954 року), його основними цілями визнавалося: надання відповідно до Статуту ООН військової та іншої взаємодопомоги як у підтримці міжнародного миру і безпеки, так і в протидії будь-якій агресивній політиці; сприяння єдності Європи; тісне співробітництво з НАТО; зміцнення і забезпечення демократії, особистої та політичної свободи, конституційних традицій, поваги до закону; встановлення більш тісних економічних, соціальних і культурних зв'язків між державами-учасниками.

Треба відзначити, що оскільки члени ЗЄС одночасно входили і в альянс, а також внаслідок відсутності власної

повноцінної військової структури існування ЗЄС до початку 80-х років ХХ ст. носило певною мірою символічний характер.

Певна «реанімація» діяльності ЗЄС відбулася після підписання Римської декларації 1984 року, яка проголосила його «європейською опорою» системи безпеки в рамках НАТО, визначила курс на розвиток керівних органів ЗЄС, активізацію співробітництва в галузі озброєнь, підвищення миротворчого потенціалу союзу.

Відродження ж цієї регіональної організації відбулося після підписання у 1992 році Маастрихтського договору про створення ЄС. Відповідно до Договору ЄС брав на себе повноваження з вирішення питань європейської зовнішньої політики і політики безпеки, а ЗЄС ставав «невід'ємною частиною процесу європейської інтеграції і майбутнього інструменту оборони ЄС поряд з НАТО і ОБСЄ». У той же час на нього було покладено завдання з реалізації політики країн континенту в галузі оборони, що, на думку В. Олевського, перетворювало його у військову складову ЄС і «європейську опору Альянсу» [4]. Саме в Маастрихтському договорі вперше з'являється термін «спільна зовнішня політика і політика безпеки». Ст. 1 глави V Маастрихтського договору містила формулювання «ЄС і держави-члени ЄС будуть визначати і здійснювати спільну зовнішню політику і політику безпеки...».

Петерсбергська декларація 1992 року закріпила можливість використання збройних сил держав-членів ЗЄС для проведення військових операцій та гуманітарних місій, відповідно створення групи планування і формування багатонаціональних оперативних сил.

У розвиток цих ініціатив Рада міністрів ЗЄС у 1995 році схвалила ініціативу Іспанії, Італії і Франції про створення сухопутного та військово-морського сполучень – ЄВРОФОР і ЄВРОМАРФОР, які визнавалися підзвітними цій організації і призначалися для задіяння за планами ЄС і НАТО.

В свою чергу, ще у 1991 році президент Франції Ф. Міттеран і канцлер Німеччини Г. Коль повідомили про намір просувати ідею спільної європейської оборони як підтвердження остаточного примирення і довіри між країнами, відповідно у 1992 році був створений франко-німецький корпус зі штаб-квартирою у Страсбурзі. Командування та обов'язки були розподілені у рівних частинах між представниками обох держав. Підрозділ отримав назву Єврокорпус і був відкритий для вступу всіх європейських країн. У 1993 році до Єврокорпусу приєдналася Бельгія, в 1994 році – Іспанія, у 1996 році – Люксембург. Всі країни, що приєдналися, мають такі ж права, як і Німеччина, і Франція. Таким чином, станом на 2010 рік в рамках Єврокорпусу було п'ять країн (Франція, Німеччина, Бельгія, Іспанія, Люксембург), що мають статус основних. Пізніше до Єврокорпусу приєдналися військові підрозділи Польщі, Австрії, Греції та Туреччини, які одержали статус асоційованих членів [5].

У подальші роки були прийняті рішення про формування під егідою ЗЄС британсько-голландських та іспансько-італійських амфібійних сил, інституту проблем безпеки, супутникового та ситуаційного центрів.

Проте, за оцінками більшості західних експертів – ефективність миротворчої діяльності цієї організації була незначна, в її діяльності наявна недосконалість існуючих механізмів прийняття воєнно-політичних рішень, відсутні ефективні силові структури для вирішення складних завдань у сфері безпеки, і взагалі положення Маастрихтського договору про формування загальноєвропейських структур безпеки на основі ЗЄС занадто оптимістичні і не відповідають можливостям Європи у забезпеченні безпеки.

У травні 2000 року на засіданні Ради ЗЄС в Порту (Португалія) міністри закордонних справ і оборони схвалили рішення про поступове реформування організації та передачу деяких інститутів та повноважень у сфері управ-

ління кризами відповідним структурам ЄС, а також про відкриття прямого доступу до експертних оцінок оперативних структур ЗЄС. Остаточне рішення про передачу ЄС функцій і оперативних компонентів ЗЄС було прийнято в Марселі 13 листопада 2000 року. При цьому глави зовнішньополітичних та військових відомств країн ЗЄС затвердили так звані залишкові функції структури (не пов'язані із функціями з управління кризами), які передбачали співробітництво у галузі озброєнь (у рамках Західноєвропейської групи з питань озброєнь та центру досліджень у галузі озброєнь), реорганізацію та подальше відкриття архівів, вирішення питань по справах осіб, що пішли у відставку. Що стосується інших аспектів діяльності ЗЄС та його структур (наприклад, супутниковий центр, інститут досліджень безпеки), то вони передавалися ЄС.

Відповідно, в нову редакцію Договору про ЄС (ДЄС), підписаної у Ніцці 26 лютого 2001 року, були внесені зміни, що виключили положення про використання військово-політичної організації ЗЄС в процесі формування спільної оборонної політики ЄС.

Номінально ЗЄС зберігався в якості окремого інституту, компетенція якого зводилася до забезпечення взаємних гарантій країн-учасниць у разі агресії (стаття про автоматичне застосування колективної оборони) та підготовки щорічної доповіді радою цієї організації для парламентської асамблеї ЗЄС. Така ситуація в статусі ЗЄС зберігалася до прийняття формального рішення про його розпуск у березні 2010 року. Згідно із заявою на офіційному сайті ЗЄС, офіційно він припинив існування 30 червня 2011 року.

Також треба нагадати, що неофіційно з 1970 року (на підставі звіту Давиньона) вводилося Європейське політичне співробітництво, яке було інституціалізоване пізніше Єдиним європейським актом (1987 рік) і в рамках якого передбачалася узгодженість дій держав-учасниць у питаннях зовнішньої політики. Цей звіт, як зазначає Р. Вессель [6], є важливим і значним документом з Європейського політичного співробітництва і, на думку І. Кочина [7], відноситься до джерел спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Основним завданням звіту було посилити політичне співробітництво через введення механізму зустрічів міністрів закордонних справ (двічі на рік) і Політичного комітету, що складається з директорів з політичних питань національних МЗС (тричі на рік). Більш того, створювалися спеціальні робочі групи з особливих питань потенційно загального інтересу.

Стаття 30 глави 3 Єдиного європейського акту визначає, що «Високі Договірні Сторони будуть спільно докладати зусилля до того, щоб формулювати і здійснювати європейську зовнішню політику...», закріплює механізм консультацій «з будь-якого зовнішньополітичного питання, що зачіпає спільні інтереси...», встановлює, що «Європейська Комісія буде повністю підключена і пов'язана з процесом політичного співробітництва...» (ст. 30 п. 3 (в)), а також, що зовнішні політики та політики, узгоджені в рамках ЄПС, повинні бути послідовними.

Ніццький договір зробив можливим застосування просунутого співробітництва в рамках спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ), але лише при проведенні Спільних дій та реалізації Спільних позицій. Під час іракської кризи у 2003 році в результаті розбіжностей в позиціях Німеччини, Франції, Бельгії та Люксембургу, з одного боку, та США і Великобританії, з іншого боку, з'явилися пропозиції створити Європейський союз безпеки і оборони (ESDI), в основі якого могла б лежати концепція просунутого співробітництва. Дана пропозиція виявила противників європейської інтеграції в оборонному секторі, проти виступили навіть такі нейтральні країни, як Австрія, Ірландія, Фінляндія та Швеція.

Реформа зовнішньополітичної компетенції, що має на меті зміцнення процедури ухвалення рішень в ЄС, вну-

трішньої демократії Союзу і консолідацію європейської зовнішньої політики, є також одним із ключових напрямів перетворень правових засад ЄС в Лісабонському договорі 2007 року. Основні зміни у зовнішньополітичному напрямку можна підрозділити на такі змістовні групи: 1) зміни правових механізмів проведення зовнішньополітичних напрямків діяльності ЄС; 2) зміни інституціонального механізму щодо міжнародного представництва ЄС та щодо здійснення зовнішньополітичних напрямів його діяльності; 3) зміни правового статусу та об'єму СЗППБ.

Передусім, головним недоліком Лісабонського договору в даній сфері представляється залишення без істотних змін наявного дуалізму зовнішньої діяльності Союзу, її розщеплювання на дві відносно самостійні гілки:

– діяльність ЄС відносно «загальнополітичних» проблем міжнародного життя, включаючи питання міжнародного миру, безпеки і військової співпраці, що, як і раніше, здійснюватиметься в рамках СЗППБ, яка відповідно до ст. 21 ДЄС підпорядкована спеціальним правилам та процедурам;

– інші, зокрема всі економічні аспекти міжнародної діяльності Союзу, що відносилися раніше до ведення Європейського співтовариства і які виступатимуть відтепер предметом спеціальних правил Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), у ч. 4 ст. 2 якого визначається, що Союз має компетенцію відповідно до положень ДЄС визначати та реалізовувати СЗППБ, включаючи поступове формування спільної оборонної політики.

Що стосується реформи правових механізмів зовнішньополітичної діяльності, то найважливіші підсумки цієї реформи полягають у тому, що, зберігаючи за державами-членами суверенні права відносно заходів СЗППБ, розробники Лісабонського договору 2007 року постаралися одночасно максимально удосконалити механізм підготовки і здійснення зовнішньополітичних актів Союзу – ухвалення спільних орієнтирів і рішень, причому за допомогою останніх ЄС закріплює акції, визначає позиції, закріплює домовленості для виконання рішень по акціях і позиціях, всіляко укріплює систематичну співпрацю держав-членів для забезпечення політики (ст. 25 ДЄС).

Необхідно зазначити, що найбільш важливим нововведенням в області СЗППБ було введення посту Верховного представника Союзу у закордонних справах і політиці безпеки (далі – Верховний представник). Відповідно до ст. 18 ДЄС Верховний представник є основним суб'єктом підготовки і реалізації всіх заходів Союзу на міжнародній арені – як в рамках СЗППБ, так і за іншими напрямками зовнішньої політики Союзу, включаючи зовнішньоекономічні зв'язки. Ця посада поєднає колишні функції Високого представника ЄС з питань СЗПЗ і Європейського Комісара в справах зовнішніх відносин, крім того, Верховний представник є одним з віце-президентів Європейської Комісії і головою (за посадою) «формації» Ради Європейського Союзу, відповідальної за розробку зовнішньої політики ЄС – «Ради із закордонних справ». Таким чином, Верховний представник фактично належить до керівництва відразу двох політичних інститутів Союзу [8, с. 499].

Крім того, роль Верховного представника підсилило та обставина, що засновницькі документи «нового» Союзу надають йому можливість діяти незалежно від Комісії або тільки «за підтримкою» останньої (ст. 30 ДЄС). Також, параграф 2 ст. 22 ДЄС визначає, що Комісія і Верховний представник уповноважені вносити «спільні пропозиції Раді ЄС». До Верховного представника переходять також повноваження щодо виконання актів, прийнятих в рамках СЗППБ, у взаємодії з державами-членами. З цією метою він, зокрема, забезпечує втілення у життя зовнішньополітичних рішень, прийнятих Європейською радою і Радою (ст.ст. 18, 24 ДЄС), «координує дії держав-членів в рамках міжнародних організацій і на міжнародних конференціях, отримує інформацію від держав-членів про роботу між-

народних інстанцій, зокрема Ради Безпеки ООН» (ст. 34 ДЕС). Крім того, відповідно до параграфу 2 ст. 27 ДЕС він уповноважений представляти ЄС на міжнародній арені з питань, що відносяться до СЗППБ, щодо решти (зокрема соціально-економічних) аспектів зовнішньої політики Союзу право здійснювати його представництво на міжнародній арені зберігається за Європейською комісією в цілому (параграф 1 ст. 17 ДЕС) [9, с. 192].

Відповідальними ж за розробку СЗППБ є Європейська рада і Рада Європейського Союзу. Ці міжурядові інститути зберігають прерогативи щодо ухвалення в рамках СЗППБ всіх рішень – із стратегічних питань (Європейська рада) або відносно поточних проблем зовнішньої політики (Рада ЄС). Серед значних змін в даному аспекті (крім отримання Європейською радою статусу інституту Союзу) виділяється введення посади президента Європейської ради.

Тобто, на основі вищевикладеного необхідно зазначити, що на сьогодні є достатньо заплутаною структура співвідношення повноважень у трикутнику: Єврокомісія – Верховний представник – Європейська Рада. На даний момент, згідно Лісабонській угоді кожна з них має зовнішньополітичні повноваження, проте чітке розмежування цих повноважень відсутнє. І найбільш гострим залишається питання співвідношення повноважень Верховного Представника з президентом Єврокомісії, тому що кандидатуру на посаду заступника президента Єврокомісії призначає Європейська Рада, а він звітує Раді з питань зовнішніх справ, що, у свою чергу, призводить до дублювання відповідальності. Також немає чіткого нормативно закріпленого механізму підзвітності єврокомісарів Верховному представнику.

Останньою з визначених вище вказаних груп новел є зміна правового статусу СЗППБ. Як вже зазначалось, вона підпорядкована спеціальним правилам і процедурам, при цьому серед напрямів зовнішньої політики Союзу все більшу актуальність набуває останніми роками спільна політика безпеки і оборони (СПБО), яка визнана юридично автономним напрямом діяльності ЄС та покликана забезпечити ЄС власним військовим потенціалом як для оборонних цілей, так і для здійснення миротворчих операцій за його межами (ст.ст. 42-46 ДЕС). Крім того, в Договорах вперше зафіксовано принцип колективної самооборони держав-членів, тобто обов'язок держав-членів надавати допомогу і сприяти тій із них, яка стане жертвою збройної агресії з-за кордону. Так, якщо держава-член стає жертвою збройної агресії щодо її території, інші держави-члени зобов'язані допомогти державі, що піддалася агресії, всіма засобами відповідно до ст. 51 Статуту ООН. Це, згідно параграфу 2 ст. 42 ДЕС, не повинно відображатися на специфічному характері політики безпеки окремих держав-членів та зобов'язання по кооперації в цій сфері повинні бути узгоджені із зобов'язаннями перед НАТО, що визнається основою і форумом по здійсненню колективного захисту держав-членів. В цілях розвитку технічного оснащення збройних сил передбачена діяльність спеціальної установи – Європейського оборонного агентства (параграф 3 ст. 42 і ст. 45 ДЕС), відкритого для всіх держав-членів, охочих бути його членом.

Нагадаємо, що Європейське оборонне агентство (ЄОА) було засновано Радою ЄС у 2004 році у відповідності з механізмом просунутого співробітництва у сфері СЗПБ, що відносно повно отримав відображення у Ніщському договорі. Головною метою ЄОА було сприяння розвитку СПБО. ЄОА є фактично продовженням ЗЕС ЄС. Агентство брало участь у передачі функцій від ЗЕС ЄС. В якості основних напрямків декларувалося розвиток оборонного потенціалу, сприяння європейському співробітництву в галузі озброєння; створення конкурентоспроможного європейського ринку військового обладнання; підвищення ефективності європейських оборонних досліджень і технологій [10]. До першочергових завдань ЄОА належать

питання стратегічних засобів доставки, системи управління і зв'язку, а також військові аспекти науково-дослідницької діяльності у галузі космосу і безпілотних літальних апаратів.

Що стосується питань статусу, функцій ЄОА на сьогодні, то вони достатньо досліджені в науковій літературі, хоча зустрічаються дослідження, які мають достатньо суперечливий і спірний характер. Так, наприклад, С. В. Андрушин у своєму дослідженні «Роль Європейського оборонного агентства у військовій інтеграції Європейського Союзу» [11], аналізуючи ЄОА, говорить, що «... держави-члени домовилися заснувати новий інститут, який би дозволив усім країнам ЄС брати участь у його роботі і який би сприяв гармонізації військових потенціалів країн-членів, а, отже, виробленню єдиних стандартів оборонної промисловості та розвитку загальної системи оборонних замовлень», а далі за текстом – «... Цей орган відкритий для всіх держав-членів...», «... Цей інститут не володіє реальними каналами впливу...».

Як представляється, ЄОА не є ані інститутом ЄС, на що прямо вказує ст. 13 ДЕС (в редакції Лісабонського договору), не називаючи його серед інститутів ЄС, ані органом ЄС, оскільки відповідно до ст. 6 Спільної акції 2004/551/СЗПБ Ради від 12 червня 2004 року про створення ЄОА агентство наділяється правосуб'єктивністю, необхідною для виконання ним своїх функцій та досягнення ним своїх цілей, держави-члени дбають про те, щоб Агентство користувалося максимально широкою правоздатністю, що надається згідно з їх законодавством юридичним особам, що відносить ЄОА до установ ЄС.

Лісабонський договір розширив також можливості співпраці держав-членів ЄС з питань СЗППБ і встановив нові обов'язки для них. Так, Лісабонський договір вперше в історії ЄС уповноважує ті держави-члени, чії військові здібності відповідають вищим критеріям, і які прийняли взаємні зобов'язання по відношенню один до одного у сфері зовнішньої політики, політики безпеки і оборони, здійснювати «постійну організовану співпрацю» у військовій сфері, що зазначене у параграфі 6 ст. 42, ст. 46 ДЕС і у Протоколі «Про постійну організовану співпрацю». За ст. 32 ДЕС ЄС забезпечує конвергенцію і солідарність дій у сфері СЗППБ, оскільки крім «забезпечення спільного підходу» у питаннях СЗППБ, держави-члени приймають зобов'язання інформувати один одного і консультуватися з іншими в межах Європейської ради або Ради ЄС перед здійсненням будь-якої акції на міжнародній арені або вступом в будь-яке зобов'язання, що могло б впливати на інтереси ЄС.

Так, наприклад, у 2010 році був укладений Договір про співробітництво у сфері оборони та безпеки між Францією та Великобританією [12], заснований на принципах промислової спеціалізації і спрямований на досягнення певних цілей з питань спільної безпеки і оборони.

З урахуванням раніше проведених досліджень [13] можна зробити наступні висновки:

По-перше, інституційні зміни у зовнішньополітичних напрямках діяльності ЄС після укладення Лісабонського договору є достатньо суттєвими, про що свідчить перетворення Європейської ради у інститут ЄС, встановлення наразі постійного (на два з половиною роки) головування в цьому інституті та введення нового посту Верховного представника Союзу у закордонних справах і політиці безпеки, який фактично виконує функції та роль Міністра закордонних справ ЄС і є в значній мірі незалежним від інших інститутів ЄС. Завдяки останньому значно координується система ініціювання, прийняття та виконання рішень ЄС у зовнішньополітичних сферах, вона стає більш послідовною.

По-друге, безперечним позитивним моментом є формування чітко визначеного кола інститутів, установ, посадових осіб, що проводять СЗППБ і СПБО.

Проте є певні недоліки щодо перерозподілу повноважень між президентом Єврокомісії, Верховним Пред-

ставником та головою Європейської Ради і актуальним залишається питання щодо ролі і ступеня залучення держав-членів до здійснення СЗППБ та СПБО.

Крім того, визиває сумніви доцільність залишення без істотних змін дуалізму зовнішньої діяльності Союзу, її розще-

плювання на дві відносно самостійні гілки: діяльність ЄС відносно «загальнополітичних» проблем міжнародного життя, включаючи питання міжнародного миру, безпеки і військової співпраці, що здійснюється в рамках СЗППБ, та інші, зокрема всі економічні, аспекти міжнародної діяльності Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаджиев К. С. Введение в геополитику : Учебник / К. С. Гаджиев. – Москва : Логос, 2000. – 257 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_195.html.
2. Хилько О. Л. Сучасні концептуальні підходи в забезпеченні європейської безпеки / О. Л. Хилько // Держава і право. – 2011. – Випуск 52. – С. 583–591.
3. Бычкова О. Взаимоотношения ЕС и НАТО в контексте евроатлантической безопасности / О. Бычкова // Журнал международного права и международных отношений. – 2011. – № 1. – С. 43–49.
4. Олевский В. Западноевропейский Союз в системе европейской безопасности / В. Олевский // Зарубежное военное обозрение. – 2010. – № 11. – С. 3–9.
5. Бабынина Л. Дифференциация в рамках ОВПБ/ЕПБО Евросоюза / Л. Бабынина // Обозреватель-Observer. – 2010. – № 4. – С. 65.
6. Wessel R. A. The European Union's Foreign and Security Policy / R. A. Wessel. –N. : Kluwer, 1999. – 400 p.
7. Кочин И. А. Об источниках и правовой природе европейского политического сотрудничества / И. А. Кочин [Электронный ресурс] – Режим доступа : [http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990195_West_pravo_2002_1\(5\)/B_5.pdf](http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990195_West_pravo_2002_1(5)/B_5.pdf).
8. Грицаенко Л. Л. Реформування інституційного механізму Європейського Союзу в світлі Лісабонського договору / Л. Л. Грицаенко // Держава і право. – 2009. – Випуск 45. – С. 496–501.
9. Рябоштан Є. В. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу після Лісабонської угоди. Політико-інституційний аспект / Є. В. Рябоштан // Право України. – 2011. – № 2. – С. 188–196.
10. Council Joint Action of 12 July 2004. On the establishment of the European Defence Agency // Official Journal of the European Union L 245/17. – 2004/551/CFSP. – Article 1-5.
11. Андришин С. В. Роль Европейского оборонного агентства в военной интеграции Европейского Союза / С. В. Андришин // Вопросы безопасности. – 2013. – № 6 [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://e-notabene.ru/nb/article_10681.html.
12. Treaty between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic for defence and security co-operation : London, 02 November 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm79/7976/7976.asp>.
13. Турченко О. Г. Спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу в контексті Лісабонського договору / О. Г. Турченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2012. – Випуск 19. – Том 4. – С. 269–271.

УДК 341

КОНЦЕПЦИЯ НАСИЛЬСТВЕННЫХ ИСЧЕЗНОВЕНИЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Цвіки В.Ю.,

аспірант кафедри міжнародного права

Львівський національний університет імені Івана Франка

В данной статье анализируются различные аспекты международно-правовой защиты лиц от насильственных исчезновений. Рассматриваются предпосылки необходимости международно-правового регулирования отношений государств по противодействию данному явлению. Определяется специфика насильственных исчезновений как преступления против человечности. Анализируются обязательства государств по Международной конвенции для защиты всех лиц от насильственных исчезновений, а также её контрольный механизм.

Ключевые слова: насильственное исчезновение лица, международное право прав человека, преступления против человечности, международный договор.

Цвікі В.Ю. / КОНЦЕПЦІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗНИКНЕНЬ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ / Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У статті аналізуються різні аспекти міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. Розглядаються передумови необхідності міжнародно-правового регулювання відносин держав щодо протидії даному явищу. Визначається специфіка насильницьких зникнень як злочину проти людності. Подається характеристика зобов'язань держав відповідно до Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень.

Ключові слова: насильницьке зникнення особи, міжнародне право прав людини, злочини проти людності, міжнародний договір.

Tsviki V.Yu. / THE CONCEPT OF ENFORCED DISAPPEARANCES IN INTERNATIONAL / Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Various aspects of international legal protection of persons from enforced disappearances are specified. The article also analyzes the preconditions necessary for the international legal regulation of relations between the states in order to combat the specified phenomenon. The article introduces the phenomenon of enforced disappearances, analyzes its multiple nature and overviews the latest developments in drafting legally binding documents within the UN framework. This article examines the need for the new Convention by analysing the shortcomings of existing avenues for holding perpetrators of enforced disappearance responsible under international criminal law, and by identifying gaps in the criminalisation of enforced disappearances. The article then examines key provisions of the Convention in light of these existing gaps and shortcomings, and assesses the likely role and effectiveness of the new Convention in bringing individual perpetrators to justice. The characteristic features of the States' obligations under the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance are analyzed. Enforced disappearance is specified as a crime against humanity.

Key words: enforced disappearance, international law of human rights, crimes against humanity, international treaty.